

ΑΡΚΤΙΚΗ: ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΑ ΜΕ ΑΡΩΜΑ ...ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΥ (Απρίλιος 2011)

Συγγραφέας: ΑΡΓΥΡΗΣ ΑΡΓΥΡΙΟΥ

Η κορυφή του κόσμου. Από το ταξίδι του Πυθέα του Μασσαλιώτη, που μετά τις «Κασσιτερίδες» νήσους (Αγγλία) ταξίδευσε στην «Έσχατη Θούλη», τους Βίκινγκς, τον Νάνσεν, τον Πήρυ, τον Αμούδσεν, η Αρκτική, με την απόκοσμη γοητεία της πάντα ασκούσε μυστήρια έλξη. Η μυστήρια έλξη συνεχίζεται. Το 1958 το πυρηνοκίνητο υποβρύχιο των ΗΠΑ, «Ναυτίλος», πρώτο, κατάφερε το ακατόρθωτο. Παρά τα μεγάλα προβλήματα ναυσιπλοΐας, (στα γεωγραφικά πλάτη και μήκη κοντά στους πόλους παύει η ακριβής λειτουργία της μαγνητικής πυξίδας ή του γυροσκοπίου), το υποβρύχιο κατάφερε να διαπλεύσει απ' άκρου σε άκρο την Αρκτική, κάτω από το παχύ στρώμα πάγου, περνώντας από τον Βόρειο πόλο της γης. Από τότε μόνο σποραδικές εμφανίσεις σοβιετικών (τότε) παγοθραυστικών και ερευνητικών σκαφών ή αμερικανικών σκαφών και υποβρυχίων καταγράφονται. Η ηρεμία του τοπίου, οι αργοί κύκλοι του πάγου, διακόπτονταν από τις βίαιες πολικές καταιγίδες. Όλες οι προσπάθειες που έγιναν για να προσεγγιστεί ο Βόρειος Πόλος ήταν με αεροπλοΐα. Μόνον το 1968 έγινε κατορθωτή η χερσαία πρόσβαση στον Β. Πόλο. Καμιά μόνιμη εγκατάσταση ή επιστημονικός σταθμός δεν μπορεί να σταθεί στο Βόρειο Πόλο, λόγω της αστάθειας του παγοκαλύμματος. Μην ξεχνάμε ότι η Αρκτική, η περιοχή γύρω από τον Βόρειο Πόλο της γης, είναι ένα παχύ στρώμα πάγου που επιπλέει στην επιφάνεια της θάλασσας, του Αρκτικού Ωκεανού.

Τρία χρόνια πριν (Αύγουστος 2007) ένα ρωσικό υποβρύχιο έπλευσε με την σειρά του κάτω από την Αρκτική. Περνώντας κάτω από τον Βόρειο Πόλο, τοποθέτησε στον βυθό, μια ρωσική σημαία. Μια σημαία όχι φτιαγμένη από πανί, αλλά από ανοξείδωτο τιτάνιο, για να μπορέσει να αντισταθεί, αιώνια, ενάντια στην φθορά και την διάβρωση. Η ενέργεια αυτή των Ρώσων ξεσήκωσε θύελλα αντιδράσεων σε πολλούς πολιτικούς, διπλωματικούς και στρατιωτικούς κύκλους, σ' όλον τον κόσμο, θέτοντας με επίσημο τρόπο τις διεκδικήσεις της ρωσικής πλευράς. Πολλοί ανησυχούν, διακινώντας σενάρια «αναβίωσης του ψυχρού πολέμου» η και ακόμα για «ένοπλες συρράξεις» στην κορυφή του κόσμου.

Γιατί όλα αυτά; Η τεράστια έκταση πάγου και παγωμένου ωκεανού, η Αρκτική δεν υπάγεται στην κυριαρχία κανενός κράτους της γης. Κατά την διάρκεια ίου Ψυχρού Πολέμου, είχε μετατραπεί σε πεδίο ανταγωνισμού και επίδειξης ισχύος μεταξύ των μεγάλων και μικρών δυνάμεων της περιοχής. Βέβαια με προσπάθειες και διεθνείς συμβάσεις, τελικά οι Αρκτικές περιοχές κρατήθηκαν μακριά από συγκρούσεις. Εδαφικές διεκδικήσεις, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο είχαν τεθεί. Το σημερινό νομικό καθεστώς της Αρκτικής διέπεται από το Διεθνές Δίκαιο των Θαλασσών. Οι χώρες της περιοχής μπορούσαν να διεκδικήσουν μόνο την Αποκλειστική Οικονομική ζώνη (ΑΟΖ) των 200 μιλίων. Ο ΟΗΕ έθεσε χρονικό όριο σε όλες τις χώρες να θέσουν τις όποιες διεκδικήσεις τους, διεκδικώντας μια «εκτεταμένη» οικονομική ζώνη (Extended Economic Zone), πλάτους 350 μιλίων, αποδεικνύοντας τη συνέχεια με την ηπειρωτική υφαλοκρηπίδα τους. Τυπικά, μόνον πέντε χώρες έχουν γεωγραφικά «σύνορα» με την Αρκτική περιοχή, και για να είμαστε πιο σαφείς, έχουν θαλάσσια σύνορα. Η Ρωσία, που με την Σιβηρία έχει το πιο εκτεταμένο μέτωπο, ο Καναδάς, οι Η.Π.Α. (λόγω της Αλάσκας), η Νορβηγία και η Δανία, Η τελευταία έχοντας στην επικράτεια της την αυτόνομη Γροιλανδία, την αντιπροσωπεύει και διεκδικεί μεγάλο μέρος.

Τρεις άλλες γειτονικές χώρες Σουηδία, Φινλανδία και Ισλανδία, που βρίσκονται κοντά στον Αρκτικό Ωκεανό μπορούν να θέσουν τις διεκδικήσεις τους. Όμως και άλλες χώρες, όπως η Κίνα, η Ινδία, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Γερμανία, έδειξαν αυξημένο ενδιαφέρον και έθεσαν τις δικές τους απόψεις. Τελικά, 48 χώρες υπέβαλλαν στον ΟΗΕ τις προτάσεις και διεκδικήσεις τους, ακόμα και η Ευρωπαϊκή Ένωση, έθεσε τα δικά της ενδιαφέροντα. Τα ενδιαφέροντα και τα συμφέροντα όλων είναι πολλά. Η ελευθερία της ναυσιπλοΐας μέσω του Βορειοδυτικού και του Βορειανατολικού περάσματος, που αποτελούν ένα συντομότερο δρόμο για πολλές από τις ασιατικές αγορές, την αλιεία στους πλούσιους ψαρότοπους της θάλασσας του Μπάρεντς έως τους θησαυρούς που «κρύβονται» στον βυθό του ωκεανού ή κάτω από αυτόν, έδωσαν τα κίνητρα.

Ενδιαφέροντα που αναζωπυρώθηκαν μετά από την δημοσιοποίηση του πορίσματος της Διεθνούς Επιστημονικής Επιτροπής για την Αρκτική (IASC, 2004), για τις συνέπειες της κλιματικής αλλαγής στις αρκτικές περιοχές. Η Αρκτική θερμαίνεται ταχύτερα απ' ότι ο υπόλοιπος πλανήτης, με τις μέσες θερμοκρασίες να αυξάνονται με διπλάσιο ρυθμό. Οι μέσες χειμωνιάτικες θερμοκρασίες, τα τελευταία πενήντα χρόνια, έχουν αυξηθεί κατά 3-4 βαθμούς Κελσίου σε περιοχές της Αλάσκας,

του Δυτικού Καναδά και της Ανατολικής Ρωσίας. Μοντέλα προβάλλουν ότι οι αρκτικές περιοχές θα θερμανθούν επιπλέον κατά 4-7 C, ανάλογα με την περιοχή. Το λιώσιμο των πάγων, είναι υπαρκτή πραγματικότητα και όχι μόνο απειλή. Ο πάγος της περιοχής έχει μειωθεί κατά 8%, την τελευταία τριακονταετία και ο ρυθμός τήξης του επιταχύνεται. Τα τελευταία χρόνια (ειδικά το 2008) παρατηρήθηκε ακόμα μεγαλύτερη μείωση και το κάλυμμα του πάγου σε πολλές περιοχές έγινε λεπτότερο. Υπάρχουν πολλές περιοχές που μείωση του έφθασε και το 40%.

Η προβολή των επιστημονικών μοντέλων δείχνει ότι ο καλοκαιρινός πάγος θα έχει λιώσει τελείως μέχρι το τέλος του αιώνα. Παράλληλα η πρόοδος της τεχνολογίας, στην εποχή μας, είναι θεαματική. Νέες τεχνολογίες, νέα υλικά (εξαιρετικά ανθεκτικά στην οξείδωση και την διάβρωση), νέες τεχνολογίες υποθαλάσσιων γεωτρήσεων, βοηθούν στην έρευνα και την «αξιοποίηση» των περιοχών αυτών. Όμως το τελικό έναυσμα δόθηκε από την ανακοίνωση μελέτης της Γεωλογικής Υπηρεσίας των ΗΠΑ. Σύμφωνα με αυτή τη μελέτη, κάτω από τον βυθό των Αρκτικών θαλασσών κρύβονται τεράστια κοιτάσματα υδρογονανθράκων. Εκτιμάται ότι, 90 δισ. βαρέλια πετρελαίου και 1,7 τρισεκατομμύρια κυβικά μέτρα φυσικού αερίου, πιθανόν να κρύβονται κάτω από τις θάλασσες. Ποσότητες που κάνουν πολλούς να μιλάνε για την «παγωμένη νέα Σαουδική Αραβία». Το «άρωμα» του πετρελαίου είναι βασικό κίνητρο για την θέση εδαφικών διεκδικήσεων. Η δίψα για νέα κοιτάσματα και η ανάγκη ανανέωσης των συνεχώς μειωμένων αποθεμάτων, γέμισε με επιχειρήματα τις φαρέτρες των ενδιαφερόμενων μερών. Οι ρωσικές διεκδικήσεις φθάνουν μέχρι την υποθαλάσσια οροσειρά Λομονόσοφ, κοντά στον Βόρειο Πόλο. Επιχειρήματα που στηρίζονται σε δείγματα πετρωμάτων από τον βυθό και άλλες γεωλογικές «αποδείξεις», ώστε να αποδειχθεί η συνέχεια με την Σιβηρική υφαλοκρηπίδα. Συγχρόνως οι Ρώσοι προετοιμάζονται πυρετωδώς για την αξιοποίηση του νέου Ελ Ντοράντο και κατασκευάζουν νέες προηγμένες υποδομές. Παράλληλα με την κατασκευή του πρώτου πυρηνοκίνητου γεωτρύπανου, ετοιμάζουν τα σχέδια για εξέδρες γεωτρήσεων και άντλησης πετρελαίου, ενώ συνεχίζουν την ναυπήγηση του πρώτου πλωτού πυρηνικού σταθμού παραγωγής ενέργειας, παρά τον τριπλασιασμό του κόστους κατασκευής. Μάλιστα η ονομασία του είναι χαρακτηριστική «Μιχαήλ Λομονόσοφ». Το σχέδιο προβλέπει την ναυπήγηση, τουλάχιστον, οκτώ τέτοιων σταθμών, που θα αναπτυχτούν σε επιλεγμένες περιοχές μέσα στον Αρκτικό κύκλο. Σχέδιο που σκοπό θα έχει, όπως ισχυρίζονται αναλυτές, την παροχή ικανής ενέργειας σε απομακρυσμένες περιοχές στην Σιβηρία και σε απόμακρες εξέδρες γεωτρήσεων για

πετρέλαιο και εξέδρες άντλησης πετρελαίου στις Αρκτικές θάλασσες.

Οι επιπτώσεις από την κλιματική αλλαγή και οι συνέπειες από τον κύκλο αξιοποίησης και εκμετάλλευσης των αρκτικών περιοχών θα είναι σημαντικές. Θετικές και αρνητικές. Η μείωση του παγοκαλύματος από το διαφαινόμενο λιώσιμο των πάγων θα απελευθερώσει πολλές θαλάσσιες περιοχές. Τα εμπόδια του πάγου θα εξαλειφθούν και θα είναι κατάλληλες για αυξημένη ναυσιπλοΐα. Ιδιαίτερα το Βορειοανατολικό πέρασμα που θα αποτελεί ένα σημαντικά συντομότερο δρόμο προς την Ασία, χωρίς να χρειάζεται ο περίπλους της Ευρώπης και της Ινδίας, μέσω του Σουέζ. Στις νέες περιοχές που θα απελευθερωθούν από το στρώμα του πάγου, θα είναι πιο εύκολο να εγκατασταθούν εξέδρες άντλησης πετρελαίου. Είναι πιθανή και η ανάπτυξη νέων περιοχών αλιείας, αφού λόγω της κλιματικής αλλαγής, πολλά είδη θα μεταναστεύσουν σε βορειότερες περιοχές. Από την άλλη θα είναι πιο δύσκολο να προβλεφθούν οι κινήσεις των πάγων και των παγόβουνων, που έτσι θα είναι αναγκαία η ανάπτυξη νέων συστημάτων έγκαιρης προειδοποίησης και προστασίας.

Η ανάπτυξη μιας τέτοιας δραστηριότητας στην περιοχή δημιουργεί πολλά και σύνθετα νομικά προβλήματα, που ήδη αρχίζουν να διαφαίνονται. Επισήμως, όπως είπαμε, η περιοχή δεν ανήκει σε καμιά κρατική οντότητα, αλλά διέπεται μόνο από το Διεθνές Θαλάσσιο Δίκαιο. Πρέπει, πρώτα, να λυθούν σοβαρά θέματα νομικής δικαιοδοσίας και να εξασφαλιστεί η ασφάλεια και η νομιμότητα όλων των δραστηριοτήτων. Όμως, οι αυξημένοι περιβαλλοντικοί κίνδυνοι και προκλήσεις είναι ήδη ορατοί. Οι αρκτικές περιοχές φιλοξενούν πολλά οικοσυστήματα, θηλαστικών και ψαριών, που έχουν αποδειχθεί ευαίσθητα στις κλιματικές αλλαγές. Οι κίνδυνοι για τα θηλαστικά που κινδυνεύουν άμεσα με εξαφάνιση (π.χ. η πολική άρκτος) θα πολλαπλασιαστούν και από την απειλούμενη θεαματική αύξηση των ανθρώπινων δραστηριοτήτων. Ακόμα και η παρουσία πλωτών πυρηνικών σταθμών παραγωγής ενέργειας, εκθέτει τα οικοσυστήματα σε σοβαρούς κινδύνους από ατυχήματα και φυσικές καταστροφές.

Είναι ανάγκη να θεσμοθετηθούν κανόνες που θα συντείνουν στην προστασία της βιοποικιλότητας, την αντιμετώπιση των συνεπειών και των επιπτώσεων από την κλιματική αλλαγή. Πρέπει να γίνουν διεθνείς κανονισμοί και να ληφθούν σοβαρά μέτρα προστασίας όλων των ευαίσθητων οικοσυστημάτων των αρκτικών περιοχών και η δημιουργία πάρκων προστασίας, ιδιαίτερα των θαλάσσιων θηλαστικών.

Έτσι, είναι αναγκαίο να δημιουργηθεί ένας ισχυρός μηχανισμός, κάτω από διεθνή έλεγχο και ευθύνη (π.χ. του ΟΗΕ), που σε συνεργασία με τους ντόπιους πληθυσμούς, θα εγγυάται την ασφάλεια και την προστασία της φύσης, την τήρηση των κανόνων ασφαλούς ναυσιπλοΐας, την προώθηση, αξιοποίησης των πλουτοπαραγωγικών πηγών της περιοχής με καθαρά βιώσιμο και αειφορικό προσανατολισμό, των έλεγχο των βλαπτικών χημικών ουσιών, την προετοιμασία για άμεση αντίδραση σε περιπτώσεις ατυχημάτων και φυσικών καταστροφών. Τέλος είναι αναγκαία η προώθηση μέσα στο πλαίσιο του ΟΗΕ μιας πολυμερούς-διεθνούς διακυβέρνησης της Αρκτικής.

Το άρθρο δημοσιεύθηκε στο ένθετο «Δαίμων της Οικολογίας» της Εφημερίδας «Αυγή της Κυριακής», 3 Απριλίου 2011, σ. 17-18.